

Literatuur

Boekbespreking: Beeconservation. Evidence for the effects of intervention

Erik van der Spek

Dicks, L.V., D.A. Showler & W.J. Sutherland, 2010. Bee conservation. Evidence for the effects of intervention. Beschikbaar als download op: <http://www.conservationevidence.com/Attachments/2931ddc6-c4c1-486b-85ac-df7d48298565.pdf>

Beeconservation is de eerste Synopses of Conservation Evidence, een serie waarin verschillende soortgroepen, en habitats behandeld gaan worden. Per deel wordt een gecomprimeerde samenvatting van de bewijzen voor de effectiviteit van natuurbeheermaatregelen over de hele wereld weergegeven. In dit deel zijn 59 maatregelen ten behoeve van wilde bijen beschreven. Het gaat om de effecten van maatregelen voor het beheer van inheemse wilde bijen voor zover samengebracht op www.conservationevidence.com, waaronder de artikelen gepubliceerd in het tijdschrift Conservation Evidence. Niet opgenomen is alles wat te maken heeft met het houden van de grotendeels gedomesticeerde honingbij (*Apis mellifera*). Gegevens over het kweken van bijen die relevant zijn voor bijvoorbeeld de herintroductie van inheemse wilde bijensoorten zoals bedreigde hommels en in Nederland niet voorkomende angelloze bijen zijn wel opgenomen.

Het boek bevat naast een introductie 11 hoofdstukken rond een thema zoals; veranderend landbouwkundig gebruik, aanbieden van kunstmatige nestgelegenheden voor bijen, educatie en bewustzijnsverbetering. Een hoofdstuk begint met sleutelboodschappen. Van een aantal thema's wordt in één of enkele zinnen de conclusie samengevat. Voorbeelden uit veranderend landbouwkundig gebruik:

Zorg voor braakliggende percelen

Twee herhaalde proeven in Duitsland tonen aan dat de bijen soortenrijkdom die nestelen of foerageren (voor beiden één studie) groter is op gedurende twee of meer jaar braakliggende percelen boven ander beheer. In het geval de studie naar het nestelen ging het om bouwland.

Herstel van heides

Twee herhaalde studies in het Verenigd Koninkrijk indiceren dat op de lange termijn (10-14 jaar) herstel van droge laaglandheide kan leiden tot de vestiging van een bijengemeenschap die vergelijkbaar is met die op oude heide.

Beperk de graasintensiteit op weilanden.

Een herhaalde proef in Duitsland laat zien dat bij de beperking van de intensiteit van zomerbegrazing met koeien het aantal individuen, maar niet het aantal soorten, van in holen nestelende bijen toeneemt.

Later wordt dit in een subhoofdstuk uitgewerkt, waarbij ook de gebruikte literatuur is vermeld. Zoals over de laatste sleutelboodschap:

Vergeleken zijn zes intensief (5,5 koe/ha) percelen met zes waarop de begrazing is beperkt (1,5 koe/ha) en zes niet begraasde weilanden in Duitsland. In de intensief begraasde percelen was het gemiddeld aantal uitsluitende individuen 27 per perceel en op beperkt begraasde 47 per perceel. De soortenrijkdom en de abundantie waren op de niet begraasde percelen het hoogst.

De bron is: Krues A. & Tschamtker T. (2002)

Grazing intensity and the diversity of grasshoppers, butterflies and trap-nesting bees and wasps. Conservation Biology 16: 1570-1580. Er wordt ook ingegaan op andere onderzoeken die met de begrazing en het voorkomen van bijen te maken hebben. Deze zijn niet in de conclusie meegenomen omdat in deze studies niet direct de graasintensiteit is beperkt, zodat ze niet het effect van deze maatregel aan tonen

Conservation Evidence is een Brits project dat de kennis over de effectiviteit van natuurbeheermaatregelen toegankelijk maakt. Het is bedoeld om de praktijk van het natuurbeheer meer gebruik te laten maken van bewezen effectieve maatregelen en om duidelijk te maken waar de gaten in de kennis zitten. Beheerders, adviseurs, beleidsmakers, onderzoekers en anderen kunnen zo hun keuzes op basis van de beschikbare kennis maken. Tot nu toe heeft het project de kennis van meer dan 2000 studies op het effect van beheermaatregelen gebundeld. Waarbij alle realistische maatregelen ten behoeve van diersoorten of habitats zijn verzameld. Het project bestaat uit drie onderdelen:

1. Het online vrij toegankelijk tijdschrift Conservation Evidence dat nieuw resultaat van onderzoek naar de effecten van beheermaatregelen publiceert.
2. Een steeds uitbreiden van de database van samenvattingen van eerder gepubliceerde onderzoeken. (Vaak zijn ook publicaties over deze onderzoeken beschikbaar.)
3. Samenvattingen van de bewijzen van gegevens uit deze onderdelen over speciale soortgroepen of habitats.

Een welkome site voor mensen die geïnteresseerd zijn in de beschikbare kennis over de effectiviteit van natuurbeheermaatregelen. Een nadeel is dat voor zover ik het heb gezien die kennis wel in een Engelstalige publicatie moet zijn. Aangezien ook veel onderzoek in niet Engelstalige landen in het Engels is gepubliceerd is kennis uit die landen vaak wel via dit kanaal beschikbaar. Interessant is ook dat wordt aangegeven dat voor de effectiviteit van een maatregel geen bewijs gevonden is.

Boekbesprekingen: De bijen en wespen van Surrey

Hans Nieuwenhuijsen

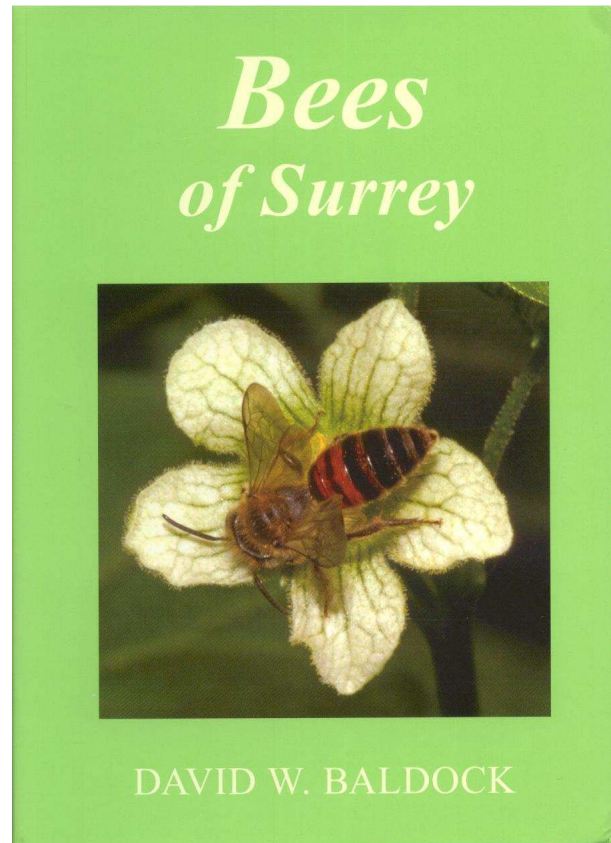
David Baldock 2008. *Bees of Surrey*. Surrey Wildlife Trust. 303 pp. ISBN 978-0-9556188-1-9. £ 16,00. (hard cover).

David Baldock. 2010. *Wasps of Surrey*. Surrey Wildlife Trust. 335 pp. ISBN 978-0-9556188-2-6. £ 18,00. (hard cover).

(Te bestellen via www.surreywildlifetrust.org.)

Er verschijnen regelmatig publicaties die één of meer groepen uit de insectenfauna van een land beschrijven. Het gebeurt onder andere in Polen, Zwitserland en in ons eigen land met de schitterende serie 'Nederlandse Fauna'. Ook op kleinere geografische schaal wordt er naar de insectenfauna gekeken. De Zeeuwen inventariseren het dierenleven in hun provincie en publiceren hun resultaten in de serie 'Fauna Zeelandica' en iets vergelijkbaars gebeurt in de Duitse deelstaten Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz en Baden-Württemberg. In Engeland is het Surrey Wildlife Atlas Project een mooi voorbeeld van een inventarisatieproject op provinciaal niveau. De doelstellingen van het project met betrekking tot de angeldragende Hymenoptera - ik neem aan dat ze ook gelden voor de andere

onderzochte groepen- zijn: het maken van verspreidingskaarten, het signaleren van eventuele veranderingen in de onderzochte fauna en het vaststellen van hotspots in Surrey. De resultaten van dit project worden gepubliceerd in The Surrey Wildlife Atlas Series, waarvan tot nu toe 12 delen zijn verschenen. Elf daarvan behandelen insectengroepen -o.a. lieveheersbeestjes, vlinders en zweefvliegen- en in de delen 11 en 12, die ik hier zal bespreken, komen de bijen en wespen aan de beurt.

Het graafschap Surrey in het zuid-oosten van Engeland, onder de rook van Londen, is in vergelijking met andere counties rijk bedeed met aculeaten. Van de circa 600 soorten bijen, wespen en mieren in Engeland komen er 499 voor in Surrey. Ongetwijfeld heeft dat te maken met de geologie en de geografie van het gebied. Het is er voor Engelse begrippen heet en droog en er komen voor aculeaten aantrekkelijke habitats voor zoals droog grasland, kalkgrasland, droge hei en oud loofbos op klei. Het graafschap is geheel door land ingesloten waardoor de soorten van de kustduinen en kliffen van zacht steen ontbreken.

Het oorspronkelijke plan was de aculeaten in één deel te behandelen maar dat bleek niet haalbaar. Het zijn drie delen geworden: mieren, bijen en wespen. Het bijen- en wespdeel bestaat uit drie afdelingen. De **inleiding**, de **soortbeschrijvingen**, inclusief 48 pagina's met kleurenfoto's, en de **bijlagen**. De